Pătruț Nicolae BĂNĂDUC
(Seminarul Teologic Ortodox „Episcop Ioan Popasu”
Caransebeș)

Călătoria spirituală sau / și elementele „actului de credință” la monahul Nicolae Steinhardt

Abstract: (The spiritual journey and / or the elements of the “act of faith” to the monk Nicholas Steinhardt) In the Romanian cultural space, Nicholas Steinhardt’s name falls into the pantheon of those who have traced eminently spiritual travellers through the gesture of conversion into the space of Orthodoxy. Not only geographically he sought spiritual identity. (from the childhoods’ Pantelimon, in Bucharest studies, from the European cultural wanderings, to the Romanian monasteries) but also through the adventure of a life under the sign of the profound analysis of the meanings of the act of faith. This is not a derogatory one, a simple exercise of spirituality: it is strong and rigorously anchored in the eschatological plane and is about salvation. His outlook is innovative, he sees faith in five aspects (but not last, not defining!) that constitute a dynamism, an act: prayer, kindness, music, happiness, poetry. This exhibition of spiritual life persists in his texts, even if fragmentary, polarizing the discourse, interpreting the theological practitioner’s theologically and morally. Through the “act of faith” it is noticed the three manifestations of faith which sealed his conversion: the prebaptismal faith (natural, responsible for searching for a religious sense of life), the baptismal faith (of baptism itself, as a liturgical act) and the post-baptismal faith (which leads him to monasticism). N. Steinhardt does not make another mystical system through the “decalogue” of the act of faith, but anchors it biblically. The constant call to the cry “I believe, Lord, help my unbelief!” accentuates the continuity of spiritual development from baptism to the act of faith, effective through the existential paradox that includes the possibility of salvation.

Keywords: faith, prayer, kindness, poetry, happiness.

Rezumat: În spațiul cultural românesc, numele lui Nicolae Steinhardt se înscrie în panteonul celor care au trasat călătorii eminamente spirituale prin gestul convertirii în spațiul Ortodoxiei. Nu doar geografic a căutat identitatea spirituală (de la Pantelimonul copilăriei, la Bucureștiul studiilor, de la peregrinările cultural-europene, la circuitul mânăstirilor românești), cât mai ales prin *aventura* unei vieți aflate sub semnul analizei profunde a semnificațiilor *actului de credință*. Acesta nu este unul derizoriu, un simplu exercițiu de spiritualitate: e puternic și riguros ancorat în planul eshatologic și vizează mântuirea. Perspectiva sa este novatoare, „credința” o „înveșmântează” în cinci aspecte (dar nu ultime, nu definitorii!) ce constituie prin excelență un dinamism, o făptuire, un act: *rugăciunea, bunătatea, muzica, starea de fericire, poezia*. Acest expozeu al vieții spirituale persistă în textele sale, chiar dacă fragmentar, polarizând discursul, interpretând teologic și moral actele practicantului religios. Prin „actul de credință” se decelează cele trei manifestări ale credinței care i-au pecetluit convertirea: credința prebaptismală (naturală, responsabilă de căutarea unui sens religios vieții), credința baptismală (a botezului în sine, ca act liturgic) și credința postbaptismală (care îl duce spre monahism). N. Steinhardt nu realizează un alt sistem mistic prin „decalogul” actului de credință, ci îl ancorează biblic. Apelul constant la strigătul *„Cred, Doamne, ajută necredinței mele!”* accentuează continuitatea devenirii spirituale de la botez la actul credinței, eficient prin paradoxul existențial care include și posibilitatea mântuirii.

Cuvinte-cheie: credință, rugăciune, bunătate, poezie, fericire.

BDD-A31400
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:53:30 UTC)

Opera scrisă a monahului Nicolae Steinhardt este eminamente o călătorie spirituală: suntem cuceriți postum de *logos*-ul mărturisitor steinhardtian la fiecare întâlnire prin lectură cu personalitatea sa eminamente culturală și definitorie în spațiul spiritual românesc. De la „Jurnalul fericii", opera prin excelență care îi permanentizează numele în istoria spiritualității noastre, și până la receptarea sa în literatură, s-a instituit un plan al certitudinilor polifonice în care omul Nicolae Steinhardt și opera sa devin complementare. Nu doar geografic a căutat identitatea spirituală (de la Pantelimonul copilăriei, la Bucureștiul studiilor, de la peregrinările cultural-europene, la circuitul mânăstirilor românești și astfel la convertirea în toposul carceral), cât mai ales prin *aventura* unei vieți aflate sub semnul analizei profunde a semnificațiilor *actului de credință*. Acesta nu este unul derizoriu, un simplu exercițiu de spiritualitate: e puternic și riguros ancorat în planul eshatologic și vizează mântuirea.

Actul de credință la monahul Nicolae nu este unul derizoriu, un simplu exercițiu de spiritualitate: e puternic și riguros ancorat în planul eshatologic, are o destinație ca esență a călătoriei și vizează mântuirea; „actul de credință" îi dă certitudinea că „Judecata de Apoi nu este înfricoșătoare decât pentru că, cel puțin cum se arată în Biblie, Dumnezeu rămâne imprevizibil până în ultima clipa și prieten al principiului indeterminării", motiv pentru care nădăjduiește „într-un sfârșit nu prea departe, și o judecată la care Judecătorul să înșele cât mai fără de sfială la cântar" (Steinhardt 2006, 184). Tot ce se realizează în această viață, „aici pe pământ", este ca o călătorie în viziunea și experiența sa, și se realizează prin „farmecul inefabil al credinței", care se revarsă din belșug asupra lui „în sensul cel mai riguros, mai neprihănit și irezistibil al cuvântului: nădejdea celor nevăzute" (Steinhardt 2000, 13).

Remarcăm de asemenea că nu vorbește simplu despre „credință", ci o „înveșmântează" în aceste cinci elemente (dar nu ultime, nu definitorii!) ce constituie prin excelență un dinamism, o făptuire, un act:

„Cred că «actul de credință» se manifestă aici pe pământ prin:
– Rugăciune
– Acte de dragoste față de aproapele (bunătate)
– Muzică
– Stări inexprimabile de fericire (extaz)
– Poezie

Toate în mod egal, pot fi acte de credință. Mergerea la Biserică, să fim bine înțeleși, e un act meritoriu, dar de bună purtare socială, de igienă sufletească, de disciplină civico-etică. Actul de credință e inefabil, apofatic și îmbracă formele de mai sus" (Sângeorzan 1998, 127).

Marele Călător rămâne Hristos, este singurul Credincios prin excelență, pentru că pornind de la afirmațiile Sf. Apostol Pavel: „Credincios este Cel care vă cheamă" (I *Tesaloniceni* V, 24) și „Credincios este Dumnezeu prin Care ați fost chemați la împărtășirea cu Fiul Său Iisus Hristos, Domnul nostru" (I *Corinteni* I,9) , monahul Nicolae declară: „Dumnezeu în care tu spui că nu crezi, crede El, în tine, și te știe ca pe unul de-ai Lui" (într-o scrisoare adresată prietenului său de la Paris, Virgil Ierunca) (Steinhardt 2000a, 197).

BDD-A31400
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:53:30 UTC)

1. Rugăciunea

Taina credinței creștine, adevărul central, nu ține în primul rând de cuvinte, de idei sau concepte, ci de fapte, de realitate. Inima misterului creștin o constituie realitatea Dumnezeului făcut om în Hristos, faptul că în El, Dumnezeu este cu noi (*Immanuel*); cuvintele, chiar ale lui, sunt secundare față de realitatea pe care a săvârșit-o. A fi creștin nu înseamnă pur și simplu a crede în ceva, a învăța ceva, ci a fi ceva, a experia ceva. Rolul Bisericii nu este atunci pur și simplu acela de a fi un vehicul contingent al mesajului creștin în istorie, ci comunitatea de care aparținând, venim în contact cu misterul creștin (Louth 1999, 131). De aceea spunem că facem act de credință, altfel spus, mărturisim o realitate, un fapt văzut, auzit și simțit, o realitate fizic autentică, nu un consens intelectual, ci o părtășie care în cele din urmă este părtășia dintre Tatăl și Fiul, o părtășie cu Sfânta Treime Însăși (*I Ioan* I,1-3).

Creștinismul înseamnă călătorie, inima credinței creștine este un fapt – sau mai bine spus o lucrare – lucrarea și mișcarea Fiului trimis în lume pentru noi spre a ne atrage înapoi la Tatăl. Și aceasta este mișcarea al cărei ecou este și pe care o repetă și o reverberează Liturghia cu structura sa dramatică (Louth 1999, 150); totul se realizează de acum prin dinamismul jertfei Fiului, „Hristos Răstignitul" ne răscumpără pentru Dumnezeu; numai un har al actului de credință îl putea face pe Nicolae Steinhardt să afirme: „Când Dumnezeu se adresează oamenilor, le spală picioarele" (Steinhardt 1994, 398), ca un rezumat al Evangheliei ce narează istoria hristică.

Liturghia ne invită a afla o destinație spirituală. De aici importanța mișcărilor și gesturilor în Liturghie, a succesiunii anotimpurilor prin care e sfințit însuși timpul. Liturghia desfășoară felurite înțelesuri ale tainei lui Hristos ce nu pot fi exprimate în întregime, dar totuși face multe din cele implicate în ea. Tocmai datorită acestui caracter nepătruns al tainei creștine facem ceea ce au făcut și alți înaintea noastră, iar prin faptul că trecem dincolo de cuvinte, Liturghia întipărește în noi „importanța nerostitului" (o caracteristică a copiilor, cărora trebuie să ne asemănăm pentru a intra în Împărăție) (Louth 1999, 53). Acesta este de fapt caracterul apofatic sau „farmecul inefabil al credinței" (Steinhardt 2000, 13) de care vorbește monahul Nicolae Steinhardt.

Astfel, „importanța nerostitului și farmecul inefabil al credinței" ne amplasează în contextul Tradiției, ca experiere a lui Hristos și a o gândi ca pe o tăcere în care „Duhul Sfânt comunică fiecărui membru al Trupului lui Hristos putința de a înțelege, de a primi, de a cunoaște Adevărul în Lumina care-I este proprie și nu numai lumina naturală a rațiunii umane" (Lossky 1998, 145). Sfântul Ignatie ne amintește că „cine are cu adevărat cuvintele lui Iisus poate auzi și tăcerea Lui" (Sfântul Ignatie Teoforul, 1979, 167), iar cuvântul folosit aici pentru tăcere este „hesychia", care înseamnă liniștea sau tăcerea de care avem nevoie pentru a asculta cuvintele lui Iisus: o liniște care implică deopotrivă receptivitate și prezența (atenție) ce sunt calități adâncite și realizate în rugăciune (Louth 1999, 154). Monahul Nicolae surprinde foarte succint: „actul de credință se produce atunci când sufletul aflat în rugăciune nu pe sine orant se aude, ci pe Celălalt mărturisindu-i-se: Da, nu te înșeli, da, Eu sunt, Eu Cel viu, Eu care sunt Cel ce este, Care te cheamă. Vino după Mine. Iar sufletul răspunde fără a pregeta: Amin" (Steinhardt 2008, 49).

Înțelegerea rugăciunii este înlesnită de afirmația filosofului S. Kirkegaard: „Omul

BDD-A31400
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:53:30 UTC)

care trăiește în vremelnicie își închipuie și crede că la rugăciune esențialul, scopul silinței lui este că Dumnezeu aude ceea ce el îl roagă. Și totuși, în veșnicul înțeles al adevărului, este tocmai pe dos: rugăciunea nu are temei în adevăr când Dumnezeu aude ceea ce este rugat să împlinească, ea are temei când cel care se roagă nu încetează de a se ruga până ce ajunge a fi el însuși cel care aude ce vrea Dumnezeu. Omul vremelniciei face risipă de vorbe și în consecință devine exigent când se roagă; care se roagă se mărginește să asculte„ (Steinhardt 1994, 284).

Luând atitudine la critica ritualului rugăciunii care consideră că obiceiul de a folosi textele rugăciunilor de obște sunt dovadă de formalism și nesinceritate, iar sinceră e numai rugăciunea izvorâtă din cuget și inimă, nu textul gata formulat pe care-l citim din carte ca pe o rețetă, monahul Nicolae propune: „poate că soluția cea mai nimerită ar fi:

(a) Recitarea rugăciunilor de obște pentru a se crea o atmosferă de liniște și reculegere, aceasta însemnând faza de pregătire, de punere în situația de oratorie;
(b) Rugăciunea propriu-zisă, făurită de fiecare, imnul de slavă și mulțumire, apoi spunerea păsului – inima revărsată;

După care s-ar cuveni să urmeze partea cea mai însemnată, faza ascultării în care următor vorbirii – și era oare nevoie să spunem ce ne doare și ce dorim, ca și cum nu s-ar ști? – suntem atenți să ne desprindem îndemnurile care ni se dau; inima acum e pe recepție" (Steinhardt 1994, 393).

Există așadar un progres în rugăciune și o evoluție în baza acestei călătorii spirituale susținute de monahul Nicolae.

2. Stările inexprimabile de fericire (extaz)

Efectul rugăciunii curate sunt lacrimile. Și monahul Nicolae este dăruit cu darul lacrimilor încă din închisoare și îndată după Botez; este subiectul unei binefaceri anonime în cel mai pur spirit creștin, și comportamentul minunat al deținuților ce se întrec în a se ajuta, vorbi delicat, îl copleșește: „îmi ud așa zisa pernă cu dulcile lacrimi fierbinți ale fericirii". Gestul frumos, dezinteresat, bun, emoționează, fericește și afară, în viața de toate zilele și cu atât mai mult într-o casă de suferință comună în care toți erau supuși exterminării lente și criminale (Plămădeală 1997, 156). „Darul lacrimilor" la monahul Nicolae se integrează în „actul de credință" tocmai stării inexplicabile de fericire (extaz).

Este o trăire aparte a creștinismului ortodox, care îi oferă „fericirea în sine… nespus mai puternică decât orice speculație, dovezi, teoretizări". „Dar fericit, de unde știu că sunt? Din aceea că la Rohia și la Șurdești am plâns; pentru că ascultarea Sf. Liturghii îmi este uneori răsplătită cu darul lacrimilor; pentru că după Sf. Împărtășanie cunosc tocmai fericirea aceasta – smerită, entuziastă, de sine stătătoare – care întrebării de mai sus îi răspunde, paradoxal (prin tăcere, printre lacrimi), surâzând" (Steinhardt 2000, 14). Fericirea provenită din „darul lacrimilor" este una de esență baptismală, pentru că „darul lacrimilor" devine chiar „botezul lacrimilor"; acest „al doilea botez" reînnoiește harul primit prin botez, face vie din nou starea inițială *sine macula*, pierdută prin păcatele de tot felul, care fac inoperant harul baptismal; Sfântul Ioan Scărarul insistă asupra „izvorului lacrimilor de după botez" tocmai în acest sens (Moșoiu 2000,

BDD-A31400
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:53:30 UTC)

86), iar Sfântul Simeon Noul Teolog vede în „darul lacrimilor" adevăratul botez cu Duhul Sfânt, ce se referă în primul rând la harul înnoitor al botezului sacramental. Nu este vorba, prin urmare, de două botezuri, ci de unul singur, care ar fi însă nedeplin dacă s-ar săvârși fără prezența simțită a Duhului Sfânt (Moşoiu 2000, 87).

Rugăciunea și stările de fericire (extaz), inexplicabile, monahul Nicolae le găsește edificatoare la scriitorul rus Dostoievski, care „ne apare ca unul ce a cunoscut marea taină finală a Ortodoxiei: isihia și rugăciunea inimii. Makar Ivanovici din *Adolescentul* – omul mereu fericit, pribeagul voios neștiutor de oboseală – o dovedește cu prisosință; nedreptatea și răul nici nu-l pot atinge; e întruchiparea însăși a idealului din versetul: rugați-vă neîncetat (*I Tes.* V,17), e bucuria care trăiește necontenit bucuria Învierii" (Steinhardt 1994, 215).

3. Acte de dragoste față de aproapele (bunătate)

Există o convertibilitate a cuvintelor: prin cuvinte se afirmă adevărul, prin cuvinte se poate aduce liniștea și fericirea. „Acțiunile nu sunt și ele decât tot cuvinte, căci pot servi numai la afirmarea adevărului. Două precizări: a) să ai ce spune; b) cuvintele să fie convertibile ca moneta-hârtie. Pentru cuvinte, convertibilitatea e în fapte, nu în aur" (Steinhardt 1994, 253).

Credința adevărată (vie) și faptele bune „alcătuiesc ceea ce în fizica modernă, care a renunțat la cauzalitate, se numește un cuplu invariabil" (*Iacov* II,14-17) (Steinhardt 1994, 267). Cei care nu fac „acte de dragoste față de aproapele sunt doar umbre, holograme, fantoșe; vii sunt numai cei care-și prefac ideile în fapte, dau realitate cuvintelor rostite, trec pe planul existențial conceptele și visările planului ideativ – și sunt decișii a plăti la nevoie prețul maxim ce nu poate fi tocmit, singurul care nu înșeală niciodată: viața. Eroii mei preferați sunt de aceea martirii" (Steinhardt 1994, 274).

Faptele bune țin de posibilitatea acceptării minunilor, în care monahul Nicolae crede ca și în legile elementare ale fizicii și aritmeticii. Primul efect al credinței e acceptarea minunilor (ceea ce nu contrazice respectul datorat legilor de funcționare a universului); fapta bună include minunea, ea însăși e o minune statornicită de Dumnezeu (Steinhardt 1994, 270). De aceea, ca rezultat poate și al suferinței din închisoare, consideră că păcatul împotriva Sfântului Duh (cel care nu se iartă) „nu cumva o fi înjosirea persoanei semenului nostru – care-i chip și asemănare a lui Dumnezeu. De vreme ce dovada dragostei de Dumnezeu o facem iubindu-ne aproapele (adică făptura Sa), dovada hulei nu o dăm urându-l și batjocorindu-l, reducându-l la rang de obiect, tratându-l ca și când ar fi lipsit de duh? Să fie oare creștinul în stare a pricepe că temeiul oricărei morale e respectarea libertății celuilalt, e considerarea lui ca pe o ființă a cărei libertate nu poate fi siluită?

Cred în quasi-identitatea acestor două cuvinte: duh și libertate. Cred că, răpindu-i omului libertatea, îl lipsim de pecetea duhului" (Steinhardt 1994, 250).

La fel însă, bunătatea și mărinimia nu trebuie să se prefacă în acea jalnică și absurdă slăbiciune (Steinhardt 2000, 96) care se îngăduie neoamenilor să calce în picioare cele sfinte și mărgăritarele. Bucuria sufletească nu-i o virtute subtilă și rafinată, e un atribut de bază a ființei omenești și totodată al culturii. Bunătatea este alt nume al definiției dată de Aristotel omului: ființa socială. Fără bunătate nu putem conviețui,

BDD-A31400
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:53:30 UTC)

decât în condiții de groază și justificând amarnica afirmație a lui Sartre: Ceilalți, iată iadul! Există un altruism elementar exprimat prin bunătatea care este o axiomă a vieții obștești (Steinhardt 2006, 41).

Suntem datori cu dragoste aproapelui pentru a ne învrednici de un Domn care „din relatările Evangheliilor ne apare înzestrat cu toate însușirile minunate ale unui gentleman și cavaler". Mai întâi că stă la ușă și bate; e discret. Are încredere în oameni, nu-i bănuitor. „Și încrederea e prima trăsătură a boierului și cavalerului, bănuiala fiind, dimpotrivă, a șmecherului". Gentlemanul e cel care – până la proba contrarie – are încredere în oricine și nici „nu se grăbește avid să dea crezare defăimărilor pe seama unui prieten". Hristos iartă ușor și deplin. Șmecherul nu iartă niciodată, ori greu, în silă. „Nici eu nu te osândesc…". „E oricând gata să vină în ajutor (Steinhardt 1994, 103). Știe să-și gradeze aprecierea, dă fiecăruia ce este al său. E mereu atent și politicos; prietene, îi spune lui Iuda. Ori de câte ori dă, dă, din belșug, mai mult decât s-ar cuveni, boierește". „Căci Dumnezeu nu dă Duhul cu măsură" (*Ioan* III, 34). Are simțul dărniciei; „a risipi" e totuna cu a jertfi, acesta fiind un gest de nobil, nobilul fiind oricând în stare să-și sacrifice viața sau să-și spulbere averea.

„Pe toți oamenii îi îmbie să se recunoască drept ceea ce sunt cu adevărat: niște fii ai Tatălui, ai Stăpânului". Din acest punct de vedere, cartea cea mai apropriată de Evanghelii este Don Quijote, de vreme ce și cavalerul din La Mancha le spune celor din cârciumă că sunt castelani fără s-o știe și le cere să se poarte ca niște nobili ce sunt.

„Situația de creștin e totuna cu statutul de aristocrat, pentru că își are temeiul în cele mai senioriale însușiri: libertatea și încrederea (credința). Ce este nobilul, feudalul? mai presus de orice, un om liber. Ce înseamnă credința? Încrederea în Domnul, deși lumea e rea, în ciuda nedreptății, în pofida josniciei, cu toate că de pretutindeni nu vin decât semnale negative" (Steinhardt 1994, 104).

Un deosebit rol în realizarea actului de bunătate îl are „nevoia de afecțiune, de nițică atenție, de o vorbă bună, când și când…nevoie de puțină simpatie și căldură"; își are un argument peremptoriu: Hristos pe cruce, gol, țintuit, bătut, scuipat, batjocorit […] n-a răsplătit El vorba bună a bunului tâlhar cu făgăduința extraordinară: Astăzi vei fi cu Mine în rai?! În vreme ce patriarhii, proorocii, drepții Vechiului Testament mai zăceau încă în Iad!" (Sângeorzan 1998, 101).

Din punct de vedere lingvistic, Nicolae Steinhardt, dezvoltă următoarea logică atât de justă în plan teologic și existențial: „Cuvântul lui Dumnezeu a creat lumea. Cuvintele oamenilor, dacă se rostesc potrivit cu voia lui Dumnezeu și în sensul planului divin, pot recrea raiul. Tâlharul de pe cruce, pentru a fi în aceeași zi în rai, n-a avut nevoie decât să spună câteva CUVINTE" (Steinhardt, 1998,71). Cuvântul este așadar salvator în accepțiunea steinhardtiană.

Ca anti-realizare a vorbei bune, consideră a fi minciuna: „Boala noastră fatală, iar nu cancerul. Ea sapă fondul moral (și biologic) al întregii națiuni; ea ne va duce la schizofrenie generală; într-atât am asimilat-o, încât nici nu o mai simțim, am integrat-o. Trăim pe două planuri potrivnice, în cele din urmă nu se poate să nu ajungem la formele cele mai grave de psihoză. E capitală. Nu «se vede»? Nici radiațiile cancerigene nu se văd" (Sângeorzan 1998, 111).

BDD-A31400
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:53:30 UTC)

4. Muzica

Începutul tuturor lucrurilor este supus harului Sfântului Duh. Harul se manifestă cu aceeași intensitate din totdeauna, iar monahul Nicolae îi este pe plac preluând de la scriitorul catolic francez Francois Mauriac, să compare harul cu o muzică. „De aceea Botezul sau convertirea ori intrarea în monahism se produc în acompaniamente de muzică divină. Cu timpul, însă, conform slăbiciunii omenești și tendinței către entropie a capacității de receptare a harului, muzica aceasta devine din ce în ce mai anevoie în organele noastre auditive și de acolo în sufletele noastre. Ne revine sarcina, grea, desigur, de la un moment dat încolo, după ce (de putem spune astfel) fanfara a trecut colțul străzii, de a făuri muzica, acum mult mai slabă și aproape inaudibilă, să o făurim noi din resurse proprii. Nouă așadar, ne revine sarcina menținerii muzicii harice prin strădania noastră personală. Elementele ne sunt date, inspirația nu a pierit, dar elaborarea muzicii, adică menținerea harului la nivel inițial, e treaba noastră". În acest sens, principala primejdie pe care o are de înfruntat monahul e de ordin rațional; el e chemat a demonstra zi de zi că teribila formulă a lui Sartre: „Ceilalți – iată iadul!" este greșită, dincolo de posturile, rugăciunile, metaniile, privegherile necesare care riscă să devină un simplu mecanism (Steinhardt 2006, 80).

În tinerețe asculta muzica lui Wagner, ascultată „într-o dispoziție vecină cu transa", iar mai târziu, „în zodia lui Mozart". Întrebat fiind despre afirmația lui Emil Cioran: „numai muzica poate crea o complicitate indestructibilă între două ființe. Pasiunea e vremelnică, se degradează ca tot ce e viu, în timp ce muzica e de esență superioară vieții și bineînțeles, morții", ce rol îi revine în acest caz credinței, răspunde tuturor uluitor: „Iată că Marele Sceptic crede și el în ceva: în muzică. N-are încotro. Crede în muzică, adică de fapt în credință. Căci muzica – atunci când te înalță pe culmi – este act de credință. Henri Bremon: Poezia pură este rugăciune. Îndrăznesc a zice, urmându-l pe George Bălan: muzica autentică (Bach, Mozart, Haydn, Wagner, Brahms, Schubert…) e o ipostază a credinței" (Sângeorzan 1998, 127).

Manifestările credinței în muzică și poezie sunt evident acte creatoare în concepția monahului Nicolae Steinhardt.

5. Poezia

Aproape și împreună cu muzica este poezia în ipostazierea „actului de credință; poezia este preferată în eseurile sale tocmai pentru acest fapt. În credința sa, poezia nu este un simplu gen literar, așa cum ne-au învățat cărțile de critică. Poezia nu depinde nici de rimă și nici chiar de ritm și întru nimic de aspectul ei grafic. E o stare a minții, a complexului psiho-somatic, a dispoziției temperamentale. E în chipul cel mai evident o stare harică. E tot atât de felurită de proză ca o înfățișare a unei materii de alta. E un soi de scurt-circuit, de scurtătură, de mijloc de comunicare, infinit mai rapid și mai intim cu lumea. E un mod de cunoaștere analog intuiției ori revelației, de aceea e nespus mai prețios, mai inefabil, mai adânc, mai fragil" (Steinhardt 1999, 23). Poezia, ca stare revelatoare și inefabilă, îl face să afirme: „pururi citesc cu interes și curiozitate, cu simțul așteptării" (Steinhardt 1999, 24). Așteptarea este „nădejdea celor nevăzute" (Steinhardt 2000, 13), din nou, iar și iară, în adânc răsună nevoia irepresibilă de creație a omului.

BDD-A31400
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:53:30 UTC)

Poezia, precizează monahul Nicolae Steinhardt, confirmă spusa lui Emil Brunner: orice cuvânt este grărirea către mine. Poezia – îndeosebi, categoric formidabil, aceasta e: grăirea către mine. Ea presupune așadar, mai exigent decât oricare alt gen literar sau orice alt mod artistic o relație de tip tu-eu. Cuvântul nefiind o abstracțiune de sine stătătoare, ci un act de strânsă comuniune și mare intimitate, poezia nu poate fi gândită (și realizată) decât ca un sistem de comunicare – spovedanie – destăinuire – dăruire – apel – totală încredințare și încredere a emițătorului: el se predă destinatarului, ipoteticului său cititor pe de-a întregul, în nădejdea că cifrul său va putea fi descifrat, primit și reintegrat de persoana (de ființa) cititorului, fără ca să aibă loc un proces de respingere asemănător celui ivit după transplantul unui organ somatic esențial.

Înțelegerea poeziei implică deci o stare de bunăvoință din partea receptorului, de ospitalitate, de mărinimie și de încredere: din partea sa în aceeași măsură ca din partea poetului. Textul se lasă înțeles, gustat, încorporat numai în absența unei atitudini egoiste, agresive a destinatarului (Steinhardt 1999, 44); starea de bunăvoință e integrată cântării îngerilor: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace între oameni bunăvoire!" (*Luca* II,14). Poezia, fiindcă e act de credință, e veșnică și creatoare de sensibilitate, iar câtă vreme oamenii vor avea sensibilitate, va fi și poezie (Sângeorzan 1998, 76); căci „definiția poeziei de totdeauna e cea dată de Mircea Eliade culturii: contactul permanent cu misterele (Sângeorzan 1998, 9), dar totodată poezia este „viul" în a cărei textură intră cele mai felurite și contradictorii ingrediente. De unde și imposibilitatea de a o defini. I se potrivesc nenumărate definiții care se bat cap în cap (Sângeorzan 1998, 109), însă corolarul rămâne în ipostaza sa fundamentală de „act de credință".

„Omul a fost creat să duhovnicească și să poetizeze Cosmosul" (Sângeorzan 1998, 112), este nu o afirmație ca răspuns unei banale întrebări, cât mai ales o mărturisire a propriei (subiective) credințe în duhul creator al omului ce imită divinitatea din moment ce l-a creat, dăruindu-i suprema unealtă: libertatea de făuri, de a poetiza în sensul prim al termenului.

Înrobirea omului, lipsa creației ca negare a spiritului, îl determină pe monahul eseist să constate că lanțurile doctrinale ale ideilor tiranice nu se leagă mai slab decât lanțurile metalice, reduc sensibilitatea, îngustează câmpul vizual, macină agerimea spiritului. Omul, dacă nu se va produce o reacție, dacă nu va folosi antipodul poeziei (în cel mai larg înțeles) e posibil să evolueze spre starea de computer: rămâne capabil de a prelua datele însă numai în strânsoarea programului (Steinhardt 1999, 43). Acest lucru l-a experimentat cu entuziasm în închisoare, pentru că oamenii de aici (celula 34, Jilava) iubeau poezia, iubeau frumosul: „Din prima zi constat în toată celula o sete grozavă de poezie.

Învățarea pe dinafară a poeziilor este cea mai plăcută și mai neostoită distracție a vieții de închisoare. Fericiți cei ce știu poezii; e un om făcut în detenție, ale lui sunt orele care trec pe nesimțite și în demnitate".

Era fericit că știa pe dinafară *Luceafărul, Scrisoriile*, mult Coșbuc și Topârceanu, mii de versuri de Gyr și de Crainic, de Verlaine, Lamartine și Baudelaire, etc. Intra într-o solidaritate, de ethos românesc, neplângându-se de antisemitism. Prin poezie și aristocrația spiritului, are capacitatea de a converti totul în bogăție sufletească: „În celula 34, bucuria, izvorâtă din aristocrație, poezii și sfidare – și durerea […] se amestecă atât

BDD-A31400
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:53:30 UTC)

de inextricabil, încât totul, inclusiv durerea se prefac în fericire extatică și înălțătoare […]. Suferința pe care o asimilăm, dintr-o dată devine euforie" (Plămădeală 1997, 155).

Eficiența și structura „actului de credință", văzut ca o călătorie spirituală, în elementele sale constitutiv-deschise și completare, poate alcătui profilul unei credințe post-baptismale, dinamică și lucrătoare, realizabilă oriunde și la oricine e conștient de darurile Botezului.

Referințe bibliografice:

Lossky, Vladimir, 1998. *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu.* Traducere de Anca Manolache, Editura Humanitas, București.

Louth, Andrew. 1999. *Deslușirea tainei. Despre natura teologiei.* Traducere și postfață de Mihail Neamțu. Prefață de diac. Ioan I. Ică jr. Sibiu: Editura Deisis.

Moșoiu, Nicolae. 2000. *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae.* Brașov: Editura „Paralela 45".

Plămădeală, Antonie. 1997. *De la Alecu Russo la Nicolae Steinhardt*. Sibiu: Editura Eparhială.

Sângeorzan, Zaharia. 1998. *Monahul de la Rohia, N. Steinhardt răspunde la 365 de întrebări incommode*. Ediția a II-a. București: Editura Humanitas.

Sfântul Ignatie Teoforul. 1979. *Către Magnezieni*, în P. S. B. volumul I, Editura I. B. M. B. O. R. Bucureşti, traducerea românească Dumitru Fecioru.

Steinhardt, Nicolae. 1994. *Jurnalul fericirii,* ediție îngrijită și note de Virgil Ciomoș, prefață și repere biobliografice de Virgil Bulat, Cluj-Napoca: Editura Dacia.

Steinhardt, Nicolae. 1998. *Cartea împărtășirii*. Ediție alcătuită de Ion Vartic. Cluj-Napoca: Biblioteca Apostrof.

Steinhardt, Nicolae. 1999. *Drumul către isihie* (texte inedite). Cluj-Napoca: Editura Dacia.

Steinhardt, Nicolae. 2000. *Ispita lecturii* (texte inedite). Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Ioan Pintea. Cluj-Napoca: Editura Dacia.

Steinhardt, Nicolae. 2000a. *Dumnezeu în care spui că nu crezi… Scrisori către Virgil Ierunca (1967-1983*). București: Editura Humanitas.

Steinhardt, Nicolae. 2006. *Primejdia mărturisirii. Convorbirile de la Rohia urmate de Jurnal, București:* Editura Humanitas.

Steinhardt, Nicolae. 2008 *Dăruind vei dobândi. Cuvinte de credință.* Ediție îngrijită, note, studiu introductiv și referințe critice de Ștefan Iloaie. Repere biobliografice de Virgil Bulat. Indici de Macarie Motogna. Iași: Editura Mănăstirea Rohia / Polirom.

BDD-A31400
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:53:30 UTC)